УДК 821.161.2-32.09

Л. О. Гулевич

РЕФЛЕКСІЯ ПОЕЗІЇ «ВЕРХОВИНЕЦЬ» МИКОЛИ УСТИЯНОВИЧА В ОПОВІДАННІ МАРКА ЧЕРЕМШИНИ «ВЕРХОВИНА»

У статті досліджено, як мотиви поезії Миколи Устияновича «Верховинець», яка стала відомою народною піснею, трансформувалися в оповіданні Марка Черемшини «Верховина», з'ясовано ідейну і стильотвірну функцію волелюбної й патріотичної пісні карпатських горян Миколи Устияновича у творі Марка Черемшини.

Ключові слова: рефлексія, поезія Миколи Устияновича «Верховинець», оповідання Марка Черемшини «Верховина», романтизм, неоромантичне естетичне мислення.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-20-31-38

Постановка проблеми. Творчість Марка Черемшини (Івана Семанюка, 1874–1927) тісно пов'язана із народною поезією та піснею. Найкраще про це сказав сам письменник: «Я виріс серед співанок, казок та сопілок, вдихав їх в себе і віддихав ними» [13, с. 203]. Без цих «співанок та казок», без коломийок, без характерних для Гуцульщини голосінь та їх ремінісценцій, що вилилися у своєрідній ритмізованій мові, не обходиться жодна новела, жодне оповідання Марка Черемшини. Саме вони надають творам письменника емоційності; за їх допомогою можна відтворити широкий світ почувань героїв – від пекучого болю й розпачу до іронії й сарказму, від трагічного зображення картин дійсності до, за словами Д. Донцова, «непоборного оптимізму життя» [6, с. 314]. У цьому плані цікавим буде зіставлення романтичної поезії М. Устияновича «Верховинець» [11, с. 65–66], що стала широко відомою народною піснею «Верховино, світку ти наш», із «реальною життєвою правдою» [8, с. 133] в оповіданні Марка Черемшини «Верховина». Оповідання завершується першою строфою саме цієї популярної верховинської «співанки». Для глибшого вивчення стилетворчих засобів та образного світу оповідання важливо визначити у ньому роль названої пісні. Саме це ставимо за мету статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Жоден дослідник творчості Марка Черемшини не оминав увагою його зв'язків з усною народною творчістю. Це підкреслювали Л. Білецький, О. Гнідан, О. Дей, І. Денисюк, Д. Донцов, М. Зеров, О. Засенко, А. Музичка, та інші літературознавці. Але із дослідників творчості Марка Черемшини хіба М. Зеров та О. Засенко [7, с. 192; 8, с. 133;] згадали про «Верховинця» М. Устияновича, не вдаючись, проте, до ширшого аналізу. Інші ж, як правило, про це не писали, за винятком І. Денисюка, який у своїй ґрунтовній статті про жанрово-стильову специфіку прози Марка Черемшини зауважив, що «антиїдилічна концепція цілком очевидно проявляється в оповіданні «Верховина», де пісні-їдилії Устияновича «Верховино, світку ти наш» протиставлено далеку від ідилії Верховину часів сваволі у ній пілсудчиків» [5, с. 79–80]. Зробимо спробу докладніше з'ясувати, як мотиви волелюбної й патріотичної пісні карпатських горян трансформувалися в оповіданні Марка Черемшини «Верховина».

Виклад основного матеріалу. Поезія «Верховинець» М. Устияновича (1811–1885) – це переспів пісні «Czerwony płaszcz» («Червоний плащ») [14, с. 32], що прозвучала із уст гуцула-рекрута Максима у п'єсі талановитого польського драматурга Ю. Коженювського «Karpassu górale» («Карпатські горяни», 1840).

У 1848 р. М. Устиянович зробив український (латинською транскрипцією) «словідний перевід» цієї п'єси. Про роботу над нею поет згадував у листі до П. Головацького від 21.12.1848 р.: «Посилаю Вам 2 відділи Кожен'євського Верховинців. ...Щось трохи хотів їм декуды підложити більше характеристики...» [1].

В інтерпретації М. Устияновича пісня з п'єси Ю. Кожен'євського, у якій герой твору старий верховинець Максим захоплюється красою пробудження весняної карпатської природи, набула цілком нового, оригінального звучання. Насамперед у ній звеличено волелюбну буйну вдачу верховинців, які прагнуть, щоби на *«свобідні ... ліса і паши»* *«пан не клав ланцюгом меж»*, щоби там *«ворог не станув стопою»*, оспівано їхнє шире до щему й глибоке почуття любові до рідних карпатських верховин, де горянин відчуває себе *«свобідно, шумно, весело»*. Романтик М. Устиянович створив ідеалізований образ горянина, показав його вільний поетичний світ. Волелюбні й патріотичні мотиви «Верховинця» послужили поштовхом до створення великої кількості його переробок та варіантів як літературного, так і народного походження, а «мотиви й ремінісценції пісні, – як підкреслив Ф. Погребенник, – знайшли трансформацію у художніх і мистецьких творах, зокрема в оповіданні Марка Черемшини «Верховина», у романі російського письменника М. Тевельова (1908–1962) «Верховино, світку ти наш...» та інших» [10, с. 110–112].

Оповідання Марка Черемшини побачило світ у журналі «Життя і революція» (1926, кн. 5). Автор надавав великого значення назві твору, про що свідчить 11 варіантів заголовків у чорновому автографі оповідання [12, с. 313]. Одним із варіантів назви цього твору стали відомі слова «Свобідно, шумно, весело» із поезії М. Устияновича «Верховинець».

В основі оповідання «Верховина» лежить підступна змова звироднілої та розпусної сільської верхівки в особі коменданта, лісного (лісничого), вчителя, панотця та жандармського агента багатія-глитая Зельмана проти заможного, але побитого нещастям гуцула Федора Орфенюка, у якого єдиний син *«погиб на війні»* під Львовом, а *«газдиня погинула від кулі»*. Старий Орфенюк живе з внуками та вдовою-невісткою, на яку записав увесь свій «талан» – ґрунт. Присяжний відправляє його з підводою та кіньми у Краснолісся – відвезти комендантову жінку та «панотцеву їмось» (не зайве нагадати: колишніх служниць діди́ча і доктора) на забаву на дирекційну віллу, де *«...пани з усіх гір аж від Чорногори з'їжджаються, та й бавляться, та й набувають, аж душа радується, аж вся верховина здригається»* [12, с. 208]. За час відсутності старого Орфенюка комендант та панотець мають його *«невістку збаламутити та й із чорнобривим шандарем заручити»*, щоби потім відібрати від неї землю та й розпаювати між собою. Коли ж старий гуцул розгадав підлий задум цієї зграї панів і підпанків, вони вбили його.

Зображуючи у «Верховині» гостро драматичні події, Марко Черемшина, за словами А. Музички, прагнув «намалювати всю моральну гниль усієї польської адміністрації, всіх охоронців польської держави, і первісну наївність і темноту селянську, веселе, гуляще, безжурне життя всіх сільських галапасів і неможливе скрутне життя селянина» [9, с. 234].

Розповідь про ці драматичні події ведеться від третьої особи, яка не втручається в хід подій, лише оповідає «від них», від імені й героїв, про страшні речі, не висловлюючи своїх почуттів та емоцій. М. Зеров назвав такий тон розповіді тоном літопису, хроніки [8, с. 425]: *«Пішло з дурниці. Присяжний громадський Янцьо Кшесінський кликав старого Федора Орфенюка в куми, бо сподівався багачької крижми. Дід відпрошувався по-господарськи. Насамперед показав присяжному сволок, на якому був вирізьблений рік, в котрім дід родився, а другий рік, в котрім будував*

хату. *Хаті сорок шість, а дідові сімдесят років, то вже старому гляба діти до хресту держати»* [12, с. 191].

Але динаміки й гострого драматизму в оповіданні автор досягає не так розповіддю, як майстерними діалогами, в яких глибоко розкриває психологію й характер героїв. Ось гордий і незалежний Орфенюк у розмові з невісткою обурюється, що присяжний, цей «нероба-полатайко», «такий старцун, такий торбей громадський, така ленка дрантива», посмів покликати його в куми. Ось він виявляє тонку гуцульську ввічливість і дипломатію у бесіді з панством:

– *Повезеш, бадю, ці обі їмості долів у місто на відпуст, бо завтра матки божої-шкаплержної, – каже комендант.*

– *Аби пані тривали та й храмували, – каже дід.*

– *Не кажеться нам «пані», лиш їмості, бо ми вам не рівня, – поправляє комендантові [...].*

– *Аби-сте нам здоровенькі їмостували, наші файні та молоденькі їмостечки золотенькі, – поправлявся дід укладно і швидко* [12, с. 195].

А ось Орфенюк відверто іронізує над їмостями, яких везе на забаву, виспівуючи коломийки, повні натяків на їх любовні пригоди, та солодко приговорюючи до них:

– *Їмостечки молоденькі, такі-сте, гей зозулечки, миленькі, гей весна, красенькі, гей медок, солоденькі, а такі-сте невірненькі, що й мені, старому, слова не повірите й догану даєте!*

Їмості топилися, як віск, від дідових слів та й від сонечка упрівали [12, с. 203].

Події відбуваються протягом короткого часу – трохи більше доби: увечері Федір Орфенюк відмовляється йти в куми, в «полудне» наступного дня його відправляють у Краснолісся, і ця подорож триває до вечора; вночі на дирекційній віллі дідові сниться його убитий син, а на світанку старого Орфенюка застрелили. У кожному часовому відрізку акцентується певний внутрішній стан героя. В «полудне» дід заїжджає за їмостями «на пляцівку», що була серед села в Малярчукових хатах. Тут перед війною жив багатий газда, а коли гой газда загинув на фронті, місцеві дуки вбили його вдовицю, а маєток прибрали собі до рук. Орфенюк не підозріває про змову, та лихе передчуття, що і його родові загрожує подібна доля, поволі закрадається йому в душу. Щемить серце в діда і тому, що «*Малярчукові хати... пригадували йому небіжчика сина Миколу – його праву руку, одинака дорогого, його одинок утрачену надію*» [12, с. 194].

Дорога, якою старий гуцул їде до Краснолісся, має символічне значення. Це остання в його житті дорога, і, якщо підходити до цього по-філософськи, то вона – шлях Орфенюка до зрозуміння правди. Саме дорога займає найбільше часу в оповіданні. Повільний, розмірений рух фіри серед лісу дає можливість старому глибоко задуматися. І в оповідання вкраплюється монолог-роздум діда про свій «талан», внуків і невістку. Орфенюка ще більше непокоять неясні передчуття, породжені почутими від коменданта та їмостей уривками розмов. «*Щось гейби запекло діда у серце, щось привиджується дідові, але він не хоче тому вірити, аби комендант на його невісточку закусив зуби*» [12, с. 197]. Тут виявляється чиста й щира дідова душа – він дбає про невістку, як про свою власну дитину: рад би одружити її з добрим «молодиком», а тепер це важко, бо «*по смучій війні удовиці походили з розуму та й відцаютси за таких барабів, що не варт їм за наймитів бути*» [12, с. 197].

Час від часу розповідь переривається короткими ліричними вставками – описами природи надзвичайної краси. Ці описи, як правило, динамічні, повні вібруючої сили, «оживлені», а кольори тут насичені та яскраві: «*Поруч із гостинцем у яру бігла річка з каменя на камінь і ловила сонце, що купалося на її синім дні межі зеленою смерекою*» [12, с. 203]; «*Сонечко викупалося у ріці й сіло собі на горганах*

на смеречині...» [12, с. 207]; *«Верхи гір прижмурювали під сонцем свої великі очі...»* [12, с. 207].

Загальна функція цих пейзажних мікрозамальовок – психологізація образів. Адже, як пише М. Грицюта, автор «вилущує» з пейзажу лише те, що співзвучне зображуваному моменту [3, с. 72]. Те сонечко, що так мальовничо сідає на горганах на смеречині, так само, як і дід, гонко кпить собі з розпусних пань – *«скобоче їх на голих грудях, та й ручках голих»*, а верхи гір із прижмуреними очима лукаво слідкують, куди *«їмості ідуть такі веселі, та й усміхнені, та й красно убрані»*.

Під час мандрівки Орфенюк двічі зупиняється. Перша зупинка сталася, коли дорогу несподівано перебіг заєць (за народними повір'ями, які так добре знав Марко Черемшина, це віщує невдачу). Збентежений дід хоче відвернути увагу від себе і відмахується від і рубуватих жартів пань. Він *«уздрів при дорозі чистий жолобець»*, напоїв коні, а їмості перекусили. Старий нічим не виявляє своїх почуттів перед жінками. Другий раз подорожні зупинилися, зустрівшись із Зельманом, що супроводжував цілий віз музикантів. Вони мають заграти Орфенюковій невістці на заручинах із шандарем і таким чином вирішити долю дідового статку. Зельман майже відкрито говорить про це їмостям. Та наївний дід все ще не розгадав, яким страшним павутинням його обплутують. Але час працює на нього. Довга дорога із зупинками сприяє поступовому і повільному наближенню героя до істини, до прозріння.

Орфенюка ми завжди бачимо на відкритому просторі: то на подвір'ї власної хати, де він прощається із невісткою, то серед лісів по дорозі на Краснолісся, то на «задньому подвір'ю» дирекційної вілли, де він ночує під голим небом. Ця горда, відкрита і щира до наївності душа не може жити там, де панує сваволя, де треба хитрості й життєвої спритності, їй потрібне, як і верховинцю з поезії М. Устияновича, *«свобідне»* й широке середовище, *«де пан ланцюгом не клав меж»*. Відкритому простору, серед якого перебуває Орфенюк, в оповіданні протиставлено замкнений простір – зала дирекційної вілли, де зібралося усе місцеве панство, що *«розхвилювалося й розтанцювалося»*, де їмості *«розпалилися»*, де *«п'яна зала упрівала й реготалася»*.

Кульмінаційним моментом оповідання є сон Орфенюка. Вночі до нього соколом прилітає син Микола і розкриває йому очі на дійсність. Це ще одна деталь, яка свідчить про народнопісенну основу творчості Марка Черемшини. А. Музичка відзначає, що подібний мотив віщого сну зафіксовано у зб. «Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Головацким» (Ч. I. Думы и думки. – Москва, 1878. – С. 181) [9, с. 235]. Сонна візія відбувається у вигляді надзвичайно динамічного діалогу:

- *А ти, синку, там чуєш, як я за тобов тужу та баную?*
- *Чую, дедику, але тільки нічма, як роса паде.*
- *А як же ти, синку, віднайшов мене тут коло цього псярства?*
- *Зорі мене до вас справили.*
- *А за діти не питаєш?*
- *Я тепер їх видів.*
- *Файні хлопці.*
- *Буде їх вітчим збиткувати.*
- *Я не дам, не бійси!*
- *Дедику мій добрий!*
- *Синку мій загніваний!*
- *Підіт, дедику, у місто до нотаря і скасуйте тот тестамент та здійміт ґрунт із невістки та й перепишіть землю на хлопців!*
- *Так кажеш, синку?*

– *Так кажу, дедуку, бо ваша свічка догоряє!* [12, с. 210–211].

Сон старого Орфенюка настільки чіткий та виразний, що можна засумніватися в його ірреальності. Дійсність і видіння так міцно переплітаються в уяві героя, що він уже не бачить різниці між ними: *«Дід протирав очі і допитувався, де подівся його Микола...»* [12, с. 211]. Такий прийом зображення сну багатофункціональний: він передбачає майбутнє, спонукає Федора Орфенюка до дії та рухає сюжет до розв'язки.

На світанку дід рушає до міста, щоб виконати синову волю – скасувати тестамент, – але у своїй святій наївності та довірливості признається у цьому їмостям. І розв'язка не забарилася. Злісний – любас комендантової жінки – послав зеленюка (прикордонника) навздогін дідові, щоб той убив його.

У сцені вбивства Орфенюка знову, але вже з особливо трагедійною силою зазвучали ліричні нотки. І на цей раз «ліричні рецитації» (вислів М. Зерова) прив'язані до етапної точки – розв'язки: *«У лісі луснув стріл і розшумівся понад Краснолісся та й шумом ударив у вікна вілли. Біленька зірда на небі закрутилася, та й поточилася, та й упала на дорогу і в порохах згасла. Птаха з груня на грунь перелітала, а ворони на дзвіницю сіли і закрикали. Заяці і сарнюки поховалися у темних ярах, а медведі у своїх леговищах тільки очі розжмурили й позивали»* 12, с. 212].

Авторська мова набуває тут напіввіршової-напівпрозової форми, стає близькою до народнопоетичної. В її розміреному ритмі простих речень із нанизуваними однорідними дієсловами-присудками на позначення руху вчувається відгомін речитативу давніх народних дум і голосінь.

Дорога Федора Орфентока скінчилася. А тим часом злочинна компанія торжествує перемогу. Учитель (його, що мав би нести світло між люди, також завербувала собі ця аморальна влада – сільська верхівка!) вийшов із зали та на честь їмостей заспівав п'яним голосом відому пісню:

*Верховино, світку ти наш,
Гей, як у тебе тут мило!
Як ігри вод, плине тут час
Свобідно, шумно, весело!*

Їмості гладили учителя по голові і вторували:

Свобідно, шумно, весело! [12, с. 213].

Тут справді, як підмітив І. Денисюк [5, с. 79–80], пісні-ідилії М. Устияновича протиставлено далеку від ідилії Верховину. Це протиставлення відбиває весь жах події: словами опришківської пісні розбещене панство відверто глузує над чесним людином! Але останній, третій раз рядок *«Свобідно, шумно, весело!»* підхопили гори. А за ними – і безмежний простір, і лісова дорога, і сонечко, і річка із синім дном, і зелена смеречина. Це вже інший світ – світ чистої та доброї душі верховинця, це світ Орфенюка, а не безчесних п'явок-панів і розпусних підпанків. Хоча герой гине, його світ, у якому безліч таких, як він, його гори – живуть. Вони сумовито переспівують: *«Свобідно, шумно, весело!»*, і цей рядок із пісні М. Устияновича в могутньому виконанні природи набуває нового звучання – у ньому й одвічна кривда селянина, і осуд безчинств, що діялись у краї за польського панування, і обурення, і грізна пересторога кривдникам, на яких треба нових опришків. Винесений на кінець оповідання поетичний рядок, взятий із романтичного, популярного серед народу твору, підкреслює саме ці думки, «цементує» їх. Слід зауважити, що вміщення наприкінці твору рядків із народної пісні чи поезії – один з улюблених прийомів художньої мови Марка Черемшини. Письменник не раз використовував такі кінцеві, «цементуючі» рядки як назву всього твору. Тож не дивно, що одним із варіантів назви оповідання «Верховина» були слова «Свобідно, шумно, весело!».

Висновки. Пісня М. Устияновича «Верховина» відіграє важливу роль у розкритті образного світу оповідання Марка Черемшини. Вона утворює головну думку твору про високу мораль та чисту і вільну душу верховинця, яку не здатне перемогти розбещене злочинне панство. Вкраплення в художню канву твору рядків із романтичної поезії М. Устияновича саме в такій інтерпретації свідчить про неоромантичне естетичне мислення Марка Черемшини.

Список використаної літератури

1. Відділ рукописів Львівської Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника : Фонд Я. Головацького, п. 18, од. зб. 366 : Устиянович М. Лист до П. Головацького від 21.12.1848 р. ; *Viddil rukopysiv Lvivskoi Naukovoї biblioteki im. V. Stefanyka : Fond Ya. Holovatskoho*, p. 18, od. zb. 366 : *Ustyianovych M. Lyst do P. Holovatskoho vid 21.12.1848 r.*
2. Гнідан О. Марко Черемшина : нарис життя і творчості / О. Гнідан. – Київ : Дніпро, 1985. – 166 с. ; *Hnidan O. Marko Cheremshyna : narys zhyttia i tvorchosti / O. Hnidan.* – Kyiv : Dnipro, 1985. – 166 s.
3. Грицюта М. Принципи художнього зображення села в новелах Марка Черемшини / М. Грицюта // *Живий у пам'яті народній : відзначення сторіччя з дня народження Марка Черемшини* / упоряд. Ф. Погребенник. – Київ : Дніпро, 1975. – С. 70–78 ; *Hrytsiuta M. Pryntsyry khudozhnoho zobrazhennia sela v novelakh Marka Cheremshyny / M. Hrytsiuta // Zhyvyi u pamiaty narodnii : vidznachennia storichchia z dnia narodzhennia Marka Cheremshyny / uporiad. F. Pohrebennyk.* – Kyiv : Dnipro, 1975. – S. 70–78.
4. Дей О. Марко Черемшина і народна поетична творчість // *Живий у пам'яті народній... / О. Дей // Живий у пам'яті народній : відзначення сторіччя з дня народження Марка Черемшини* / упоряд. Ф. Погребенник. – Київ : Дніпро, 1975. – С. 101–107 ; *Dei O. Marko Cheremshyna i narodna poetychna tvorchist' // Zhyvyi u pamiaty narodnii... / O. Dei // Zhyvyi u pamiaty narodnii : vidznachennia storichchia z dnia narodzhennia Marka Cheremshyny / uporiad. F. Pohrebennyk.* – Kyiv : Dnipro, 1975. – S. 101–107.
5. Денисюк І. Жанрово-стильова специфіка прози Марка Черемшини / І. Денисюк // *Живий у пам'яті народній : відзначення сторіччя з дня народження Марка Черемшини* / упоряд. Ф. Погребенник. – Київ : Дніпро, 1975. – С. 79–88 ; *Denysiuk I. Zhanrovo-stylova spetsyfika prozy Marka Cheremshyny / I. Denysiuk // Zhyvyi u pamiaty narodnii : vidznachennia storichchia z dnia narodzhennia Marka Cheremshyny / uporiad. F. Pohrebennyk.* – Kyiv : Dnipro, 1975. – S. 79–88.
6. Донцов Д. Марко Черемшина [Спроба літературної характеристики] / Д. Донцов // *Літературно-науковий вістник.* – 1927. – Т. ХСІІІ, Кн. VII–VIII. – С. 305–322 ; *Dontsov D. Marko Cheremshyna [Sproba literaturnoi kharakteristiki] / D. Dontsov // Literaturno-naukoviy vistnik.* – 1927. – Т. ХСІІІ, Кн. VII–VIII. – S. 305–322.
7. Засенко О. Марко Черемшина : Життя і творчість / О. Засенко. – Київ : Дніпро, 1974. – 252 с. ; *Zasenko O. Marko Cheremshyna : Zhyttia i tvorchist' / O. Zasenko.* – Kyiv : Dnipro, 1974. – 252 s.
8. Зеров М. Марко Черемшина й галицька проза // Зеров М. Твори : у 2-х т. / М. Зеров. – Київ : Дніпро, 1990. – Т. 2 : історико-літературні та літературознавчі праці. – С. 401–434 ; *Zerov M. Marko Cheremshyna y halytska proza // Zerov M. Tvory: u 2-kh t. / M. Zerov.* – Kyiv : Dnipro, 1990. – Т. 2 : *istoryko-literaturni ta literaturoznavchi pratsi.* – S. 401–434 s.

9. Музичка А. Марко Черемшина (Іван Семанюк) / А. Музичка. – [Б. м.] : Державне видавництво України, 1928. – 279 с. ; Muzychka A. Marko Cheremshyna (Ivan Semaniuk) / A. Muzychka. – [B. m.] : Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy, 1928. – 279 s.

10. Погребенник Ф. «Верховино, світку ти наш» («Верховинець») // Погребенник Ф. Наша дума, наша пісня : нариси, дослідження / Ф. Погребенник. – Київ : Музична Україна, 1991. – С. 105–114 ; Pohrebennyk F. «Verkhovyno, svitku ty nash» («Verkhovynets») // Pohrebennyk F. Nasha дума, nasha pisnia : narysy, doslidzhennia / F. Pohrebennyk. – Kyiv : Muzychna Ukraina, 1991. – S. 105–114.

11. Устиянович М. Поезії / М. Устиянович. – Київ : Радянський письменник, 1987. – 255 с. ; Ustyianovych M. Poezii / M. Ustyianovych. – Kyiv : Radianskyi pysmennyk, 1987. – 255 s.

12. Черемшина М. Верховина // Черемшина М. Твори : у 2-х т. / М. Черемшина. – Київ : Наукова думка, 1974. – Т. 1 : Карби. Село за війни. Верховина. Парасочка. – С. 191–213, 312–313 (примітки) ; Cheremshyna M. Verkhovyna // Cheremshyna M. Tvory : u 2-kh t. / M. Cheremshyna. – Kyiv : Naukova dumka, 1974. – Т. 1 : Karby. Selo za viiny. Verkhovyna. Parasochka. – S. 191–213, 312–313 (prymitky).

13. Черемшина М. Моя біографія / М. Черемшина // Літературно-науковий вістник. – 1927. – Т. ХСІІІ, Кн. VII–VIII. – С. 198–205 ; Cheremshyna M. Moia biohrafiia / M. Cheremshyna // Literaturno-naukovy vistnyk. – 1927. – Т. ХСІІІ, Кн. VII–VIII. – S. 198–205.

14. Шалата М. Будитель народного духу / М. Шалата // Устиянович М. Поезії / М. Устиянович. – Київ : Радянський письменник, 1987. – С. 17–46 ; Shalata M. Budytel narodnoho dukhu / M. Shalata // Ustyianovych M. Poezii / M. Ustyianovych. – Kyiv : Radianskyi pysmennyk, 1987. – S. 17–46.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2019.

L. Hulevych

REFLECTIONS ON THE POEM VERKHOVYNETS (HIGHLANDER) OF MYKOLA USTYIANOVYCH

IN MARKO CHEREMSHYNA'S STORY VERKHOVYNA (HIGHLANDS)

The article investigates the motifs of the poem Verkhovynets (Highlander), written by Mykola Ustyianovych (1811–1885), which became a famous folk song, transformed in the story Verkhovyna (Highlands) created by Marko Cheremshyna (Ivan Semaniuk, 1874–1927), the ideological and style-creating function of the freedom-loving and patriotic song of the Carpathian mountain-dwellers ascertained by M. Ustyianovych in the above-mentioned story written by Marko Cheremshyna is clarified.

The story Verkhovyna (Highlands) depicts the treacherous conspiracy of the degenerated and dissolute rural leaders, namely a commandant, a forester, a teacher, a priest and a police agent wealthy-profitier Zeltzman against a prosperous but grief-stricken hutsul (ethnic group of Western Ukrainians) Fedir Orfeniuk. This criminal combination of masters and their menials tried to unlawfully confiscate the land of old Orfeniuk. The dramatic developments had a tragic end – when the old hutsul disclosed their dishonourable plot, they killed him. The criminal combination achieved a triumph. In a tipsy voice, the teacher sang the first line of the song Verkhovynets (Highlander) composed by M. Ustyianovych:

*Verkhovyno, our dear world,
Hey, you are so lovely!
Like rippling water, here flows the time
Freely, jolly, loudly!*

The final line of the stanza – Freely, jolly, loudly – was sang along by the other members of the company who drunkenly and joyfully joined in the song. This way the idyl-song of M. Ustyianovych is contrasted with far from the idyl Verkhovyna (Highland) in the story of Marko Cheremshyna. This contrast disclosed the whole horror of the catastrophe – the dissolute masters openly scoffed at honest people using the words of a freedom-loving opryshky (rebel) song. But for the third time the line Freely, jolly, loudly! was sang along by the mountains: the vast space, the forest lane, the river with the deep blue bottom and the big green spruce. It is a totally different world – the world of the pure and kind soul of the verkhovynets (highlander), Orfeniuk's world, but not the world of dishonourable masters-bloodsuckers and their dissolute menials. Though the protagonist perishes, in his world, where there are numerous people like him, his mountains are alive. They ruefully sing over again: «Freely, jolly, loudly!» and this line from the song of Ustyianovych acquires the new sound in the mighty performance of the nature – there is the primordial peasant abuse in it, the deprecation of outrageous acts that were committed in the country during the reign of Poland, the indignation, the sharp warning to the offenders, the need for new oprushky (rebels) to administer justice. Taken from the popular romantic work, the poetic line used at the end of the story emphasizes the very thoughts, «fortifies» them. It should be noted that the use of lines from a folk song or a poem is one the most favourite methods of Marko Cheremshyna's literary language. The writer has used such final, «fortifying» lines as the title of the whole literary work more than once. No wonder that one of the options of the Verkhovyna story's title were the words «Freely, jolly, loudly!» Inclusion of the lines from the romantic poem of M. Ustyianovych into the storyline in the given interpretation testifies to the neo-romantic aesthetic thinking of Marko Cheremshyna.

Key words: reflections, the poem Verkhovynets (Highlander) of Mykola Ustyianovych, the story Verkhovyna (Highlands) of Marko Cheremshyna, romanticism, neo-romantic aesthetic thinking.

УДК 821.161.2-14.09Ткач

С. І. Гуцуляк

МІЖ / ІЗ МЕЧЕМ ТА ЛЕМЕШЕМ: ОБРАЗ УКРАЇНЦЯ В ПОЕЗІЇ МИХАЙЛА ТКАЧА

У статті виведено узагальнений образ українця в системі координат «мир / війна» на матеріалі поетичної творчості Михайла Ткача. Змальовуючи тип хлібороба-воїна, М. Ткач не відступає від традиційних уявлень про український менталітет. Поет актуалізує войовничий стрижень нації в час загрози державній безпеці України.

Ключові слова: менталітет, образ українця, хлібороб-воїн.

DOI 10.34079/2226-3055-2019-12-20-38-44

Проблема національного виховання, на жаль чи на щастя, ще не була на маргінесі в українському суспільстві. А в часи історичних випробувань, які переживаємо й нині, вона стає **архіважливою**. Роль літератури в її розв'язанні важко переоцінити, адже